

MİSİS HAVRANIYE KERVANSARAYI KAZISI ÇİNİ BULUNTULARI

TILE FINDS FROM THE EXCAVATION OF MİSİS HAVRANIYE
CARAVANSERAI

Nurşen ÖZKUL FINDIK*

Yunus Emre KARASU**

Öz

2015 yılında Adana Arkeoloji Müzesi tarafından, Misis Havraniye Kervansarayının restorasyonuna ve çevre düzenlemesine yönelik başlatılan çalışmalar sonucunda bölgede kurtarma kazısı yapılmıştır. Müze tarafından gerçekleştirilen kazılar neticesinde mimari kalıntılar ile seramik, cam, metal, sikke gibi buluntular ele geçirilmiştir. Çalışmalarda Roma, Erken İslam (Abbasi), Bizans, Haçlı-Ermeni Prensliği, Memlûk ve Osmanlı dönemine ait buluntulara ulaşılmıştır. Adana'nın Yüreğir ilçesinde yer alan Misis Havraniye Kervansarayı kurtarma kazıları sırasında ele geçirilen çini parçaları çalışmamızda incelenecektir. Bölgede çok sayıda yarı mamul ve mamul seramik buluntuları yanı sıra az sayıda çini parçasının bulunması ise oldukça önemlidir. Çünkü bu çalışmada ele alacağımız 8 çini parçasından 4 tanesi Türk çini sanatında rastlamadığımız kazıma tekniğinde bezemelere sahiptir. Bu çinileri tanıtırken, kökenleri üzerinde tartışılacaktır. Ortaçağ'da özellikle Akdeniz çevresinde önemli ticaret merkezlerinden biri konumunda bulunan Misis'te yoğun bir seramik üretiminin yapıldığı görülmektedir. Bölge Kilikya sınırları içerisinde bulunmakla birlikte ticaret merkezi konumundadır. Muhtemelen 13.yüzyıl ile 14.yüzyıl başı arasında kalan döneme tarihlenen bu çinilerin yakın bölgelere ticaretinin yapılmış olabileceği de düşünülmektedir. Ele geçirilen çini buluntularında görülen motif ve kompozisyonların üslup ve dönemsel özellikleri de konumuz açısından dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Kilikya bölgesinin bağlı bulunduğu Bizans ve Anadolu'ya önemli ölçüde hakim olan Anadolu Selçuklu çini sanatının dönemsel özellikleri, bu hakim kültürlerin bölge üretimine etkisi ve Misis çinilerinin farklı yönleri çalışmamızda ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Misis, Kilikya, Çini, Kazıma, Kervansaray*

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0280-1226> ♦ E-mail: nursen.ozkul@hbv.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9604-6510> ♦ E-mail: yekarasu@beu.edu.tr

Abstract

Misis is located in the Yakapınar town of Yüregir district of Adana. Rescue excavation of this ancient city of Misis is one of the substantial trade route in the Roman and Byzantine periods. The city firstly captured by Umayyad in the seventh century, and then it was conducted by Anatolian Seljuks, Crusaders, Cilicia Principality, Mamluk Sultanate, Ramadan Emirate, Dulkadir Emirate and Ottoman State. Excavation of Misis Havraniye Caravanserai was started in 2015 by Adana Archeology Museum. There is a stone bridge in the north of the caravanserai, where the excavations were carried out and an inn from the Ottoman period in the south-west. There are also the remains of Lokman Hekim Mosque in the West of this region. When we examine the caravanserai in terms of its plan, facade, material, techniques, and decoration, it is dated to the end of the 14th century and the beginning of the 15th century. In consequence of the rescue excavations of Misis Havraniye Caravanserai carried out by the museum, Finds such as architectural remains, ceramics, glasses, metals and coins, which belong to Roman, Early Islamic (Abbasid), Byzantine, Crusader-Armenian Principality, Mamluk and Ottoman periods were found. Tiles are frequently used in architectural structures for decoration. It shows diversity in terms of decoration and composition, especially in the Middle Ages. The similarities and varieties of tiles of Anatolia Seljuks, Byzantine and Cilicia are so significant to understand the sense of fashion in the Medieval period. As a result of the excavations, it was understood that Misis was one of the most outstanding tile and ceramic production centers of the Cilicia region. Many semi-finished and finished ceramics were found in the region, furthermore unfinished tile pieces was obtained. In the Middle Ages, it is seen that an intense ceramic production was made in Misis, which was one of the important trade centers around the Mediterranean. The obtained tile pieces during the rescue excavations of Misis Havraniye Caravanserai, located in Yüregir district of Adana, will be examined in our study. In addition to ceramics, the region is a production and trade center within the borders of Cilicia in terms of tiles. It is thought that these tiles, which are probably dated to the period between the 13th century and the beginning of the 14th century, may have been traded in the nearby regions. Antioch, Akko, Beirut, Kinet, Al-mina tiles are similar to Misis samples, so these similarities show that we need to search this region's tiles' properties. The stylistic and periodical features of the motifs and compositions seen in the ceramic finds are also a part that should be considered in terms of our topic. Periodic features of Anatolian Seljuks tile art, which dominates the Byzantine and Anatolia to which the Cilician region is connected, the effect of these dominant cultures on the production of the region and the different aspects of Misis tiles will be discussed in our study.

Keywords: *Misis, Cilicia, Tile, Sgraffitto, Caravanserai*

1. Giriş

Ceyhan nehrinin batısında yer alan Misis, Adana'nın 27 km doğusunda Yüreğir ilçesi Yakapınar beldesinde bulunmaktadır. Türklerin yerleşiminden önce Kilikya olarak isimlendirilen bölge 15.yüzyıldan itibaren Çukurova olarak anılmaya başlanmıştır.¹ Kervan yolu üzerinde kurulu Misis Antik Kenti, Roma ve Bizans dönemlerinde önemli bir ticaret merkezi konumundadır.² Haçlı seferleriyle birlikte doğu ile batı arasında ürünlerin dolaşımında Doğu Akdeniz yoğun ticari faaliyetlere sahne olmuştur.³ Misis'in Doğu Akdeniz'deki önemli merkezlerle yakınlığı hem Halep gibi kara hem de Ayas (Yumurtalık) limanı gibi deniz ticaret yollarının üzerinde olması diğer yandan şehirde hem yerli üretimin hem de başka bölgelerden gelen ürünlerin ticaretinin yapılması, bölgeyi hareketli bir merkez konumuna getirmiştir. 11.yüzyıldan itibaren ise Kudüs'e giden haçlıların geçiş yolu olmuştur.⁴ Suriye'den Konya'ya ve buradan İstanbul'a giden ve Ayas limanından başlayıp Sivas, Erzincan üzerinden Tebriz'e ulaşan ticaret yollarının bir kısmı Kilikya bölgesinden geçmekteydi.⁵

İlk olarak 7.yüzyıl'da Emevî döneminde Misis şehrini Müslümanlar tarafından ele geçirilmiş ancak şehir Araplar ve Bizanslılar arasında sürekli el değiştirmiştir. Anadolu Selçuklularının kurucusu I. Süleyman Şah 1082'de Tarsus'u, 1083'te Adana, Anazarva ve Misis'i fethetmiştir. ⁶ Ancak Anadolu'da Selçuklu fetihlerinin hemen arkasından başlayan I. Haçlı Seferi sırasında (1097) Çukurova'nın bu şehirleri Antakya üzerine yürüyen Haçlılar tarafından geri alınmıştır.⁷ Türklerden alınan bu bölge, haçlıların Bizans imparatoruyla yaptığı antlaşmanın koşulları gereğince İmparatora bağlı Kilikya Ermenilerine (1151-1375) bırakılmıştır. Kilikya Ermeni hâkimi II. Leon, Venedikliler'e ve Cenovalılar'a Misis'te ticaret yapma izni vermiştir. Misis 1199'da Anadolu Selçuklu Sultanı II. Süleyman Şah'a tâbi olmuş, daha sonra I. İzzeddin Keykâvus 1216'da Kilikya üzerine bir sefer düzenleyerek geri dönmüştür.⁸ Anadolu Selçuklularının yenilgisi sonrasında Moğollar Çukurova'dan itibaren Suriye bölgesini ve bu alandaki Memlûk nüfuzunu tehdit etmeye başlar. Moğolların batrya doğru ilerleyişini ilk kez Memlûkler Aynicâlût Savaşı (1260) ile durdururlar.⁹ Memlûk ordusu 1332'de Misis'te toplanmış olan Ermenileri büyük bir yenilgiye uğratmış, 1375'te başşehir Sîs'i ele geçirip Kilikya Ermeni Krallığı'na son vermişlerdir.¹⁰ Memlûklerden sonra bölge sırasıyla Ramazanoğulları (1352-1608) ve

1 Ersan, 2001, 1.

2 Freely, 2008, 172-173.

3 Akdağ, 2010, 445.

4 Sümer, 1963, 4-8.

5 Ersan, 1995, 214.

6 Ünal ve Girginer, 2007, 280-288.

7 Demirkent, 2004, 37.

8 Demirkent, 2005, 179; Haldon, 2007, 220-223.

9 Özaydın, 2005, 276.

10 Honigmann, 1993, 370.

Dulkadiroğulları (1337-1522) gibi Türk beylikleri tarafından yönetilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinin ardından (1516) bütün Çukurova bölgesi ve Misis kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

2. Misis Havraniye Kervansarayı Kurtarma Kazısı

Adana Arkeoloji Müzesi tarafından 2015 yılında Misis Havraniye Kervansarayı'nda restorasyona yönelik kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir (Plan 1, Fot. 1). Kazı çalışmaları yapılan kervansarayın kuzeyinde taş köprü, güney batısında Osmanlı dönemi hanı ile batısında Lokman Hekim Cami kalıntıları yer almaktadır. Kervansaray plan, cephe, malzeme, teknik ve bezeme özellikleri açısından incelendiğinde, Memlûklüler'in Kilikya Ermeni Prenslüğünü ortadan kaldırdığı 1375 yılından sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır.¹¹ Bugün mevcut olmayan, 17. yüzyılda inşa ettirilen Osmanlı dönemi hanı ise kervansarayın güneybatı köşesine bitişik, doğu-batı doğrultusunda yer almaktadır.¹²

1210-1211 yıllarında Misis'e uğrayan Wilbrand von Oldenburg, kentin kuleli surlarla çevrili olduğunu hatta bunların onarılması gerektiğini belirtirken, 19. yüzyılda bu bölgeyi ziyaret eden Texier, Barker, Langlois, Davis, Alishan gibi seyyahlar Misis hakkında çok ayrıntılı bilgiler vermemişlerdir.¹³ 1671'de Misis'ten geçen Evliya Çelebi buranın harap ve küçük bir mevki olduğunu, şehir dışındaki köprüünün öbür yakasında bakımsız haldeki hanın IV. Mehmet'in emriyle Köprülü Mehmet Paşa tarafından onarıldığını hanın etrafında çatısı toprak örtülü 380 ev, köprü ile han arasında kâgir dükkânlar ve karşı tarafta çok eskiden beri kullanılmakta olan değirmenlerin bulunduğunu kaydeder.¹⁴

Mimari, cam, seramik, metal, sikke buluntulardan hareketle alanda Roma, Erken İslam (Abbasi), Bizans, Haçlı-Ermeni Prenslüğü, Memlûklü ve Osmanlı dönemi olmak üzere altı farklı kültür tabakası olduğu belirlenmiştir. (Fot. 2) Bu kültür tabakalarına ait en yoğun buluntu grubunu ise Haçlı-Ermeni Prenslüğü dönemi seramik buluntuları oluşturmaktadır. Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait mimari kalıntılar arasında seramik üretiminin yapıldığı işlik mekanları ve seramik fırınları açığa çıkarılmıştır. Restorasyona yönelik kurtarma kazısı olması sebebiyle sınırlı alanda çalışılmış, güneydeki mekanlarda kazı çalışması yapılmamıştır. İşlik mekanlarında kuyu, su kanalları, tekneler yanı sıra çini ve seramik üretimine dair fırın ile fırın malzemeleri de ele geçirilmiştir. Ateşlik kısmı mevcut olan fırınlarda fırın çubukları, üç ayaklar ile çok sayıda defolu, yarı mamul ve mamul seramik parçaları ile az sayıda çini parçaları bulunmuştur. Ticari doku içinde ele geçen diğer buluntular ve özellikle fırın malzemeleri, yarı mamul- mamul seramik ile seramik kalıp parçaları Erken İslam döneminden itibaren muhtemelen 9-11.yüzyıl arasında burada seramik üretiminin yapıldığını daha sonrasında Haçlı Döneminde Ermeni hakimiyetinde 14. yüzyıl sonuna kadar da bu üretimin devam ettirildiğini göstermektedir.

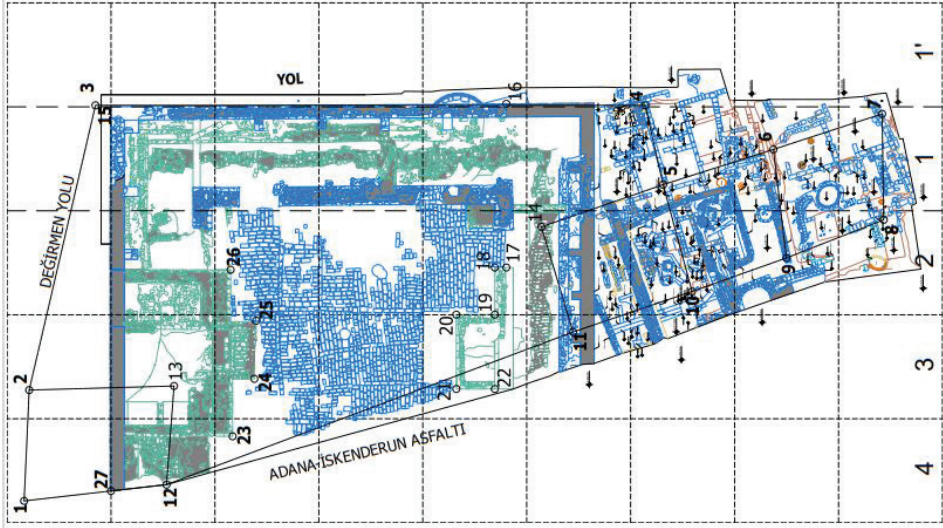
11 Çetin vd., 2021, 109.

12 Çetin vd., 2021, 95.

13 Buyruk, 2016, 238.

14 Evliya Çelebi, 1985, 43-44.

Ancak 14. yüzyıl sonrasına ait çini ve seramik malzemenin görülmemesi, bu tarihten sonra üretimin durduğuna, alanın bu amaçla kullanılmadığına işaret etmektedir. Osmanlı dönemine ait lüle parçaları ise bölgede yerleşimin 19. yüzyıl sonlarına kadar devam ettiğini göstermektedir. Bu dönemde çini ve seramik üretimine dair buluntular ele geçmemiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren de yerleşim büyük ölçüde terk edilmiş, insanlar ve doğal sebeplerle de yapılar tahrip olmuştur.

Plan 1: Misis Havraniye Kervansarayı Kazı Alanı (Adana Arkeoloji Müzesi'nden)

Fot. 1: Misis Havraniye Kervansarayı Kazı Alanı (Adana Arkeoloji Müzesi'nden)

Fot. 2: Misis Havraniye Kervansarayı İşlik Alanı (Adana Arkeoloji Müzesi'nden)

3. Havraniye Kervansarayı Çini Buluntuları

Misis'te Havraniye Kervansarayı kazı çalışmalarında F/3-F/2-G/2, H/2, I,1, I/2 numaralı açmalarda ikisi yarı mamul olmak üzere sekiz çini parçası ele geçirilmiştir.¹⁵ Çinilerde açık kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 7/3, 5 YR 6/4), açık kahverengi (7.5 YR 6/4), çok açık kahverengi (10 YR 7/3), kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/4), soluk kahverengi (7.5 YR 5/6), pembe (7.5 YR 7/4) hamur renkleri görülmektedir. Üç tek renk sırlı, üç kazıma, bir boyalı kazıma¹⁶, bir sıraltı boyama tekniğiyle yapılmış çini parçaları krem veya beyaz renkli kalın astarlıdır. Kare veya dikdörtgen forma sahip olduğu anlaşılan çini parçalarından bazılarının sırsız arka yüzeylerinin köşe kısımlarının pahlandığı görülmektedir. (Tablo-3, 4-6) Bu şekilde uygulama yapılmasının sebebi harcın bu kısımlara yerleşerek çini parçalarının birbirleriyle ve yerleştirileceği yüzeye daha sağlam tutunmasını sağlamaktır. Çini parçalarında renksiz şeffaf, hardal sarısı ve farklı tonlarda yeşil sırlar görülür. Tek renk sırlı parçalarda sırn daldırılarak sürüldüğü yan ve arka kısımlara akan sır izlerinden anlaşılmaktadır.

Kilikya bölgesinin en önemli çini ve seramik üretim merkezlerinden birinin konumunu oluşturan alan ve çevresi olduğu yapılan kazı çalışmaları sonucunda anlaşılmıştır.¹⁷ Sınırlı bir alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçirilen yarı mamul ve mamul seramik buluntuların çokluğu bölgede büyük bir atölyenin varlığını göstermektedir.

15 Kurtarma kazısı olması sebebiyle açmaların yerleri tam olarak belirlenememektedir. Ancak seramiklerin büyük kısmının ve çinilerin işlik olarak tanımlanan alanda ele geçirildiği bilinmektedir.

16 Boyalı kazıma tekniği olarak belirttiğimiz çinilerdeki boyama kısımları bazı yayınlarda sır olarak ifade edilmiştir. (Stern, 2012, 56; Redford, 2005: 176)

17 Çetin vd., 2021.

Çoğunluğunu seramik buluntuların oluşturduğu alanda çini parçalarının ele geçirilmesi, seramik ağırlıklı üretim yaptığı anlaşılan bu atölyelerde çini üretiminin de yapıldığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Çini parçalarının gerek hamur rengi gerekse yapısal özellikleri (katkı türü, gözenek, dağılım) seramiklerle benzerlik göstermektedir. Ancak boyutları bakımından seramik hamurlarına göre daha büyük katkılı hamurlu olan çiniler kaba ve çok kaliteli olmayan bir işçilikle yapılmıştır. Buluntuların çöp çukurlarından ve kül atıkları içinden fırın malzemeleri, mamul-yarı mamul seramik parçalarıyla birlikte ele geçirilmesi bu ürünlerin pişirim sırasında yaşanan sorunlar veya işçiliğinin beğenilmemesi sonucu atılmış olabileceğine işaret etmektedir. Aynı zamanda ele geçen malzemelerin fazlalığı ve çeşitliliğinden yoğun üretim yapan bir atölye olduğu anlaşılan bölgedeki bu çinilerin deneme amacıyla ya da çıraklar tarafından yapılmış olabileceğini düşündürür. Özellikle yarı mamul seramikler üzerinde çizgilerin keskin hatlı olmaması ve dalgalı şekilde duraksayarak çizilmesi bu çinilerin acemi çıraklar tarafından yapılmış olma fikrini kuvvetlendirmektedir. Ticari konumu ve kazı çalışmalarında ele geçirilen veriler ışığında bölgenin önemli bir üretim merkezi olduğu ve bölgede uzun süre üretime devam edildiği anlaşılmaktadır. Havraniye Kervansarayı'nda ele geçirilen mamul ve yarı mamul buluntuların yoğunluğu sadece bölge ihtiyacını karşılamanın ötesinde yakın/uzak bölgelere ihraç edildiğini düşündürecek bağlantılara sahiptir.

Kurtarma kazısının yürütüldüğü alanda yer alan işlik kısımlarında ele geçirilen yarı mamul çini parçaları Antakya, Kinet Höyük ve Al-Mina bölgelerinde bulunan çinilerle bezeme tekniği bakımından büyük benzerlik göstermektedir.¹⁸ Kilikya bölgesi içerisinde yer alan Hatay, Adana ve Mersin bölgelerinde benzer çini parçaları ele geçmiş ancak bunların nerede üretildiğine dair sınırlı bilgiler bulunmaktadır. Mevcut çalışmalarda Kinet çinilerinin yapılan analizler sonucu yerli üretimler olduğu ileri sürülmüştür.¹⁹

Fot. 3: Antakya Epiphameia kazısında ele geçen çiniler²⁰

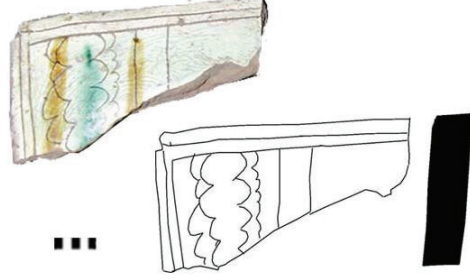
18 Sezgin ve Çelik, 2013, 255; Blackman and Redford, 2005, 177; Redford vd., 2001, 111; Lane, 1938, Pl. XXVIII.

19 Blackman and Redford, 2005, 104.

20 Bu çini fotoğrafları gönderen ve kullanılmasına izin veren Hatay Arkeoloji Müzesi'nde görevli uzman Arkeolog Ömer Çelik'e teşekkür ederiz. (Sezgin ve Çelik, 2013)

Fot. 4: Akko (Stern, 2021, 158)

Fot. 5: Al-mina (Vorderstrasse, 2005)

Kazı çalışmalarında üretime dair buluntular (atölye alanı) içerisinde çini parçalarının seramiklerle birlikte çıkması, üslup ve hamur yapısındaki benzerlikler her ikisinin aynı yerde/atölyede ya da usta tarafından yapıldığına işaret etmektedir. Ayrıca hamur ve teknik benzerliklerin yanı sıra seramik ve çinilerde benzer motiflerin kullanılması bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Konumuz örnekleri içerisinde iki sırlanmamış yarı mamul örneğin yer alması da bölgede çini üretiminin de yapıldığını açıkça göstermektedir. Katalog 1’de çini parçasının köşe kısmında yer alan bordür içerisinde zencirek benzeri geçme bir kompozisyon yer almaktadır. Misis Havraniye kurtarma kazılarında ele geçen çok sayıda seramik tabak ve kase kap türlerinde bu motifin ağız kenarı bordürlerinde kullanıldığı görülmektedir (Fot. 6) Anadolu Selçuklu, Bizans, Haçlı ve Kilikya bölgesi çini ve seramik örneklerinde sıklıkla karşılaşılan bu kompozisyonun benzerleri Korucutepe, Krynychky (Ukrayna), Solhat, Azak, Possidima (Güneydoğu Kırım), Komana, St. Symeon, İsrail, Kıbrıs, Al-mina, Antakya, Akko, Kinet Höyük bölgelerde ele geçen parçalarda da yer almaktadır.²¹ Benzer örneklerinden motifin genellikle 13-14.yüzyıla Anadolu ve çevresinde sıklıkla tercih edilip kullanıldığı anlaşılmaktadır. Misis kazısında yarı mamul bulunan bir parçanın mamul iki benzer örneği Kinet höyük kazısında ele geçirilmiştir.²² Misis örneği gibi ikişer kazıma çizgilerle oluşturulan enli sayılabilecek bordürlerin içinde yer alan gelişigüzel çizilmiş kazıma zencirekler, açık kahverengi ve yeşil çok renkli boyalı kazıma tekniğindedirler. Çinilerin yan ve altı kısımları ise sırsızdır.²³ Kinet Höyük ile Al-Mina kazısında ele geçen seramik kaselerin iç yüzeyinde ağıza yakın enli bordürlerde de bu düzenlemeyi görmekteyiz (Fot.7-9).

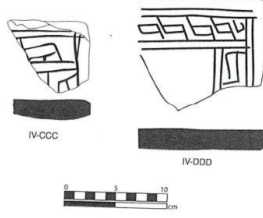
21 Bakıçer, 1980, Pl.89; Тесленко, 2018, 49, 59; Bocharov vd., 2016, 235; Бочаров, 2017, 428; Karasu and Özkul Fındık, 2019, 103-130; Blackman and Redford, 2005, 162, 163, 177; Avissar and Stern, 2005, 55; Wartburg, 2003, 155; Stern, 2012, 55; Avissar and Stern, 2005, 55; Redford vd. 2001, 103, 110; Vorderstrasse, 2005; Sezgin ve Çelik, 2013, 255.

22 Redford 2005, Fig.52.

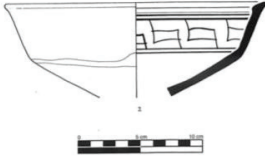
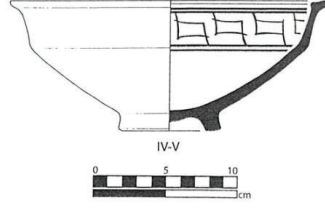
23 Blackman and Redford 2005,176.

Fot.6: Misis

Fot. 7: St Symeon (Blackman and Redford, 2005, 177, 163
Fig. 52:IV-CCC ve DDD; Fig. 42: IV-V)

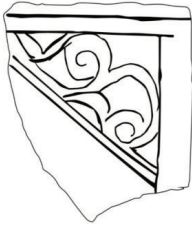

Fot. 8: Kinet Höyük (Redford vd., 2001, 103)

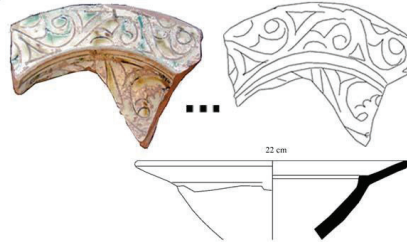

Fot. 9: Al-Mina (Vorderstrasse, 2005)

Ayrıca Katalog 2 ve Katalog 4'deki çini parçasının üçgen köşelik gibi sınırlandırılan alanda, helezon şeklinde bir kıvrım dal ucuna yerleştirilmiş rumi motifi yer almaktadır (Fot.10). Misis seramiklerinde rumi ile sonlanan kıvrık dallardan oluşan bitkisel süslemeler yaygın olarak kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu ve Bizans seramik sanatında ve diğer bezeme sanatlarında da sıklıkla görülen bu kompozisyonun yer aldığı çinilerden biri yarı mamul diğeri ise boyalı kazıma tekniği ile yapılmış olup hardal ve yeşil renkli boyalar kullanılmıştır. Kompozisyonun çini üzerindeki konumundan ve büyük kısmı mevcut olmayan çini parçasının yaklaşık boyutundan hareketle bu çiniler, bir kompozisyonu veya kapı ya da pencere köşelikleri gibi mimari elemanları çevrelemek amacıyla kullanılmış olabilirler. Ayrıca Katalog 2'deki motif, St. Symeon liman bölgesindeki bir tabak ağız parçasındaki kenar bordürü bezemesiyle de büyük benzerlik göstermektedir (Fot. 11).

Fot. 10: Misis çinisi

Fot. 11: St. Symeon (Vorderstrasse, 2005)

Katalog 3'deki çini parçasında oyma tekniğiyle yapılmış iki şerit bezeme, Katalog 5'te ise şeffaf yeşil sıraltına siyah renkli asimetrik bir şerit dışında herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Misis Havraniye Kervansarayı kazısı seramiklerinde de bu kazıma ya da boyama şeritler seramiklerin ağız kenarlarına yakın tek veya iki çizgi şeklinde uygulanmıştır. Diğer çini buluntularında olduğu gibi bu örneklerde de bezemenin örneklerin köşe kısımlarında yer alması bu parçaların belirli alanları vurgulamak ve sınırlandırmak için kullanıldığını göstermektedir. Zencirek, kazıma ve boyama çizgiler çinileri kuşatan bordürler olarak düşünüldüğünde orta kısma başka bir desenin yapılma olasılığı çok yüksek görülmektedir. Antakya Epiphameia ve Akko çinileri de çift sıra kazıma çizgilerle çerçevelenmektedir. Çinilerin içine ya Antakya çini örneğinde olduğu gibi ejderha benzeri fantastik bir hayvan ya da Akko çini örneğinde ve Misis Havraniye kazısı seramiklerinde de olduğu gibi bağdaş kurmuş bir insan figürü yerleştirilmiş olabilir. Kinet kazılarında ele geçen çini parçalarında at başı, insan figürlerinin, Akko kazısında yine hayvan figürünün yer alması boyalı kazıma tekniğindeki bölge çinilerinde figürlü bezemelerin yaygın olarak kullanıldığı göstermektedir.²⁴ Misis'te tek parçada görülen kazıma iki çizgi ile kuşatılarak hardal sarısı sırlı çini parçası gibi kazıma tekniğinde fakat yeşil sırlı çini parçası Akko kazılarında da ele geçmiştir.²⁵

Katalog 6, 7, 8 tek renk yeşil sırlı örneklerden oluşmakta olup çini yüzeylerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. (Bk. Tablo 3) Hardal sarısı, açık ve koyu yeşil sırlı bu seramiklerin benzerleri Antakya Epiphameia kazısında ele geçirilen çinilerde görülmektedir.

Değerlendirme

Misis Havraniye Kervansarayı kazısında ele geçirilen çini parçalarının büyük kısmı mevcut olmamakla birlikte benzer örnekleri ve buluntu parçalarının boyutu göz önüne alındığında kare formlu olup boyutlarının yaklaşık olarak 20x20 cm ve 24x24 cm arasında farklı ölçülere sahip olabileceği anlaşılmaktadır. Çini buluntuların bezeme tekniği bakımından benzer örnekleri St Symeon dışında Akko, Antakya, Kinet höyük ve Beyrut'ta görülmesi bu teknikte çinilerin Kilikya bölgesi ve yakınındaki Akdeniz kıyı bölgelerinde üretim veya dağılımının olduğunu göstermektedir. Antakya Müzesi'nde yer alan Antakya Epiphameia kazısı çinileri tek renk yeşil sırlı; sarımsı krem sırlı, hardal sarısı ve koyu yeşil sırlı boyalı kazıma tekniğinde bezemelidir. Akko kazısında ele geçen çini parçası da sarımsı krem sırlı, hardal sarısı ve koyu yeşil boyalı yine kazıma tekniğindedir. Beyrut Müzesi'nde yer alan çini parçası ise yeşilimsi krem sırlı yine kazıma tekniğinde bezemeye sahiptir. Kahverengi tonlarında hamur renginin görüldüğü çinilerin cidar kalınlıkları 2,3-2,8 cm arasında değişmektedir. Bu bölgelerde ele geçen çinilerin cidar kalınlıklarının ve hamur renklerinin Misis Havraniye kazısı çinileriyle benzer özellikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Boyalı kazıma ve kazıma bezemeli çinilerde yer alan kompozisyonlar Misis'te bitkisel ve geometrik, diğer örneklerde ise

24 Blackman and Redford 2005,171, fig.51, IV-ZZ; Stern 2012, 87, Pl.4.39, 9.

25 Stern 2012, 87, Pl.4.39, 7.

bunlara ek olarak insan ve fantastik hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Tek renk sırlı seramiklerde ağırlıklı olarak yeşil rengin tonlarının kullanıldığı görülmektedir. Akko'da farklı alanlarda yapılan kazılarda Misis'te olduğu gibi boyalı kazıma ve tek renk sırlı çini parçaları ele geçmiştir.²⁶ Tek renk sırlı çiniler kare formunda hardal sarısı sınırlıdır.²⁷ Arka yüzeylerine harç yüzeyine daha iyi yapışması için dikey enli yivler yapılmıştır. Bezemeli çini parçalarında motif ve figür Misis buluntularında köşe kısımlarda diğer bölgelerdeki örneklerde merkezde yer almaktadır. Misis çini parçalarının büyük kısmının mevcut olmaması ise genel değerlendirmelerin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak Misis dahil Akdeniz'in farklı bölgelerde ele geçirilen benzer çini parçalarında kaba, çok detaylı olmayan serbest üslupta yapılmış desenleriyle bütünlük göstermesi bu çinilerin ya birbiriyle iletişim içinde olan merkezlerde ya da usta-çırak ilişkisiyle yetişen kişiler tarafından üretildiğini düşündürmektedir. Kilikya bölgesi örnekleriyle teknik ile üslup açısından paralellik gösteren ve işçilik özellikleri yanı sıra sırlanmamış şekildeki yarı mamul buluntular dikkate alındığında konumuz çini buluntularının yerel üretim olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kurtarma kazısı olması sebebiyle kısa sürede yoğun olarak yürütülen çalışmalarda binlerce seramik parçası ele geçirilmiştir. Çok sayıdaki seramik fırını dışında fırın çubukları, üç ayaklar ve seri üretimi gösteren aynı form ile bezeme özelliklerine sahip yarı mamul-mamul seramikler buluntular arasındadır. Büyük kısmı henüz yayınlanmamış olan bu seramiklerden Misis'te Havraniye Kervansarayı'nın yer aldığı alanda Kilikya bölgesinin üslubunu yansıtan büyük ölçekli bir seramik merkezinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Buluntu Yeri	Boyut	Bezeme Tekniği	Sırlı Rengi	Sırlı Boya Renkleri
Misis	20x20 cm(?) 24x24 cm(?)	Tek Renk Sırlı	Yeşil, Hardal Sarısı	-
		Boyalı Kazıma	Sarımsı Krem	Hardal Sarısı, Koyu Yeşil
		Sırlı Boyama	Şeffaf Koyu Yeşil	-
		Kazıma	Kahverengi	-
Antakya Epiphameia kazısı	23x23 cm	Boyalı Kazıma	Sarımsı Krem	Koyu Yeşil
		Tek Renk Sırlı	Yeşil	
Akko	20x20 cm	Boyalı Kazıma	Sarımsı Krem	Hardal Sarısı, Koyu Yeşil
Beyrut Müzesi	-	Kazıma	Yeşilimsi Krem	-

Tablo 1: Kilikya Örnekleri ve Benzeri Çinilerin Özellikleri

Kilikya bölgesi sınırları içerisinde yer alan Misis'de kurtarma kazıları sırasında ele geçirilen çini buluntularının dönemsel ve ticari açıdan ele alınması konumuz açı-

26 Stern 2012, 56-57.

27 Stern, 2012, 87, Pl.4.39,5-6.

sından büyük önem taşımaktadır. Bizans İmparatorluğuna bağlı özerk bir bölge olan ve aynı zamanda Bizans ile Anadolu Selçuklu devleti arasında tampon bölge görevi gören Kilikya siyasi ve jeopolitik konumu bakımından önem taşımaktadır. Bu konum Misis çini ve seramiklerini besleyen kaynaklar olarak da düşünülebilir. Bölgenin etkileşimde olduğu Bizans ile Anadolu Selçuklu dönemi çini sanatının incelenmesi, limana yakın bir konumda bulunması sebebiyle ticaret yapılan bölgeler ile bu ticareti gerçekleştiren araçların Misis üretimi üzerinde etkisinin olup olmadığının belirlenmesi bakımından önemlidir. Bu sebeple konunun daha net anlaşılabilmesi için Bizans ve Anadolu Selçuklu Dönemi ile Akdeniz ticaretinde etkin rol oynayan Avrupa çinilerinin gelişimi hakkında bilgiler verilmesi gerekmektedir.

Anadolu'da hem siyasi hem ekonomik hem de kültürel bakımdan yakın ilişkiler içinde bulunan Bizans mimari bezemesinde çini çok fazla tercih edilmemiş dolayısıyla az sayıda sıraltı boyama tekniğinde örnek günümüze ulaştığı bilinmektedir. Anadolu'da en erken çini kullanımı 10.yüzyılda İstanbul'daki az sayıda Bizans yapısında görülmektedir.²⁸ Anadolu'da yer alan Bizans yapılarında genellikle taş malzeme ile yapılan mozaik tekniği sıklıkla kullanılmıştır. Selçuklu döneminde ise çini dini ve sivil mimari bezemede önemli bir yere sahip olmuştur. 1071 Malazgirt zaferi sonrasında Anadolu'ya yapılan Türk göçleri imar faaliyetlerini artırmıştır. Özellikle 12-13.yüzyılda kültürel geçmişte önemli bir yer tutan çini geleneği mimari süslemede yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Fetih, göçler ve imar faaliyetleriyle bölgede kalıcı olmayı amaçlayan Anadolu Selçuklu Devleti Orta Asya ve İran kültürünün etkisiyle şekillendirdiği sanat anlayışını yenilikçi bir tarzda ortaya koymaya başlamıştır. Çini mozaik başta olmak üzere tek renk sırlı, sıraltı boyama, lüster ve minai teknikleriyle yapılmış çiniler Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında kullanılmıştır. Çini mozaik tekniği ağırlıklı olarak dini mimaride, sıraltı boyama, minai ve lüster çiniler ise saraylar başta olmak üzere az sayıda sivil mimaride görülmektedir. Minai tekniği Konya II. Kılıç Aslan Köşkü'nde, lüster tekniğiyle ise Kubadabad sarayında karşılaşılabilir birlikte tek renk sırlı ve sıraltı boyama bezemeli çinilerin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bulunan yapılarda kullanıldığı görülmektedir.²⁹ Kabartma teknikli çiniler ise genellikle kitabelerde tercih edilmiştir. Anadolu Selçuklu dönemi saray çinileri form, bezeme, kompozisyon ve işçilik bakımından oldukça kalitelidir. Ancak Anadolu'da yapılan Ortaçağ kazılarında ele geçirilen, bazı merkezlerde üretilen çinilerin kaba ve yerel farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. 1243 Köseadağ savaşıyla birlikte Anadolu Selçuklu devleti yıkılma sürecine girmiş ve Beylikler döneminde Anadolu Selçuklu çini geleneği kalitede yer yer düşüşlerle birlikte belirli tekniklerde devam etmiştir.

Yukarıda kısaca bahsettiğimiz gibi, Ortaçağ'da Anadolu'da Bizans, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde üretilen çiniler ile Misis'te ele geçirilen örnekler arasında form, bezeme tekniği, işçilik ve kalite bakımından farklılıklar açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu dönemde Anadolu'nun diğer bölgelerinde de genellikle benzer kalite ve işçilikte çiniler tercih edilmiştir. Misis Havraniye kazısı örneklerinde de Anadolu Sel-

28 Lemmen, 2013, 74; Öney, 1987, 13.

29 Çeken, 2007, 20; Arık, 2000, 31-36.

Tablo 2: Misis Çini Buluntularının Özellikleri

Kat. No	Plankare	Hamur Rengi	Bezeme Tekniği	Astar	Sır Rengi	Yükseklik	Cidar Kalınlık
1	I/2	7.5 YR 5/6	Kazıma	Krem	Yarı Mamul	6,8 cm	1,8 cm
2	F/3-F/2- G/2	7.5 YR 7/4	Kazıma	Krem	Yarı Mamul	7,4 cm	2,5 cm
3	I/1	7.5 YR 6/4	Kazıma	Beyaz	Hardal	7,2 cm	2,4 cm
4	H/2	5 YR 5/4	Boyalı Kazıma	Krem	Şeffaf Krem	14,5 cm	2,5 cm
5	H/2	5 YR 5/4	Sıraltı Boyama	Beyaz	Şeffaf Yeşil	13,2 cm	2,2 cm
6	H/2	2.5 YR 7/3	Tek Renk Sırlı	Beyaz	Hardal	12,8 cm	2,2 cm
7	I/1	5 YR 6/4	Tek Renk Sırlı	Krem	Yeşil	9,1 cm	2,6 cm
8	I/1	10 YR 7/3	Tek Renk Sırlı	Beyaz	Yeşil	9,3 cm	2,6 cm

çuklu ve Beylikler dönemi çinilerinde görülen tek renk sırlı ve sıraltı boyama teknikleri kullanılmış olup, bu örneklerin cidar kalınlıklarının fazla, hamur arka yüzeyleri ile kenarlarının asimetrik, sır kalitesinin ve işçiliğinin ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu çinilerde bezeme tekniği, üslup ve bezeme anlayışı bakımından Anadolu örnekleriyle herhangi bir benzerlik görülmemektedir. Ayrıca kazı çalışmalarında ele geçirilen çini sayısı ile bunların form ve boyutları bölgede üretilen özellikle bezemeli örneklerin yapıların duvar yüzeylerinin çeşitli kısımlarında hatta pencere çevresi gibi oldukça küçük ve sınırlı alanlarında kullanılmış olabileceğine işaret eder. Cidar kalınlıkları ve sırsız arka yüzeylerinin pahlınlıktan duvar yüzeylerine tek veya birkaç parçadan oluşan pano şeklinde gömülmüş olmaları da muhtemeldir. Özellikle tek renk sırlı çiniler yapılarda yer karosu olarak da kullanılmış olabilir.

Misis çinilerinde Bizans, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde ancak seramiklerde tercih edilen kazıma ve boyalı kazıma gibi çini bezeme teknikleri kullanılmıştır. Misis konumuz örnekleri dışında Anadolu'da kazıma ve boyalı kazıma tekniklerinin çini sanatında tercih edilmemesi/henüz tespit edilmemesi dikkat edilmesi gereken bir husustur. Misis'te bezeme tekniği yönünden dönemsel beğeni anlayışının kabul görüp görmediği, çinide kullanımının yerel bir anlayış olup olmadığı ya da Bizans ile Anadolu Selçuklu gibi hakim farklı kültürlere sahip güçlerin etkisinin ne ölçüde var olduğu?" gibi sorularının cevaplanması bölge üretiminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anadolu seramik sanatında yoğun şekilde kullanılan kazıma, boyalı kazıma gibi tekniklerin Misis'te hem seramik hem de çini sanatında kullanılması ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel etkileşimi yansıması bakımından da oldukça önemlidir. Bu çalışma kapsamında kazıma tekniğinde çini üretiminin kaynağını Anadolu

kültürlerinde sınırlı olarak tespit ettiğimiz için bölgede yoğun ticari faaliyetlerinin yanı sıra siyasi bakımdan da etkin özellikle İtalya şehir devletlerine, bu bağlamda dönem Avrupa'sında çini üretimlerine bakmakta fayda bulunmaktadır. Misis çevresinde tarihsel çerçevede kısaca belirttiğimiz gibi Ermeni Prensliği hakimiyeti ile Venedik ve Cenevizliler gibi İtalyan tüccarların yoğun faaliyetleri görülmektedir. Bu tüccarlar Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında yer alan hemen hemen bütün bölge ticaretinde etkin rol oynamıştır. Anadolu'da üretilen ürünler başka bölgelere ihraç edildiği gibi günlük yaşama dair çeşitli mallar da Anadolu'ya ithal edilmiştir. Bu yoğun sosyo-ekonomik ilişkiler içerisinde alışverişi yapılan ürünler arasında çini ve seramik gibi toprak ürünler de bulunmaktadır. İtalyan devletlerinden Pisalılar dahi doğunun seramik ve çinilerinin ticaretini yaparak tanınması ve bilinmesinde etkin rol oynamışlardır.³⁰ Ticaret gemilerinde ticari ürünleri (yağ, baharat, şarap..) taşımak için ya da sofa kabı olarak amforalar, sırlı seramikler yer almıştır.³¹

Ortaçağ Avrupası'nda mozaik, taş ve mermer zemin kaplamasının yerini seramik karolara bırakır. Doğada, hemen her yerde bölgede rahatlıkla bulunan, ucuz kile ulaşım, şekillendirme kolaylığı, maliyet bakımından ekonomik oluşu gibi nedenlerden dolayı 12.yüzyıl sonundan itibaren İngiltere, Fransa ve Almanya'da başta olmak üzere seramik özellikle yer karoları görülmeye başlamıştır.³² Önce manastır ve kiliselerde ardından saraylarda, tüccar ve diğer seçkin insanların evlerinde görülen seramik yer kaplamaları zenginlik göstergesi gibi algılanmıştır. Statü göstergesi gibi algılanan bu lüks kaplamalar tek renk sırlı, kabartma (rölyef), baskı (line-imressed), mozaik, kakma gibi teknikler geometrik, bitkisel ve figürlü bezemelerle uygulanmıştır.³³ Bu çinilerde İtalya, Yunanistan gibi özellikle dini yapılarda yer alan bacinilerde³⁴ ithal İslam seramiklerinin kullanılması gibi İslam sanatçılarından, tekniklerinden ne kadar istifade edildiği, ne kadar esinlendiği üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. 14-16. yüzyılda İtalyan çinilerinde özellikle kazıma tekniğindeki örnekler oldukça dikkat çekicidir. Bu çinilerde kazıma tekniği oldukça ustaca ve girift şekilde kullanıldığı gibi kompozisyonda da çeşitlilik ve zenginlik görülmektedir. Kazıma teknikli örnekler 14.yüzyıl Avrupa duvar ve zemin çinilerinde bezeme ağırlıklı olarak dini temalıdır.³⁵

Anadolu çini sanatında oldukça az sayıda örneği görülen sadece taklit çini mozaik tekniğinde kazıma-oyma yöntemiyle bezeme yapılmakla birlikte bu teknik kazıma tekniğinden oldukça farklıdır. Taklit çini mozaik tekniğinde çini yüzeyi kazınarak bezeme oluşturulur ve kazınan kısımlar ya boş bırakılır ya da başka bir parça ile doldurulur. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde (Bursa Muradiye Cami) kullanılan bu tekniğin

30 Kırpık, 2012, 190.

31 Stern, 2012, 154

32 Lemmen, 2013, 71.

33 Lemmen, 2013, 79, 81.

34 Sanders, 2015, 621.

35 Liefkes, 2009, 138-139.

az sayıda örneği mevcuttur³⁶. Ayrıca 14.yüzyıla tarihlenen Özbekistan'daki Semerkant Şah-ı Zinde yapı topluluğunda yer alan çinilerde de kazıma tekniği farklı bezeme teknikleriyle birlikte yaygın şekilde kullanılmaktadır³⁷. Anadolu'da 15-16.yüzyılda ve sonrasında kazıma tekniğinde bezeme seramik sanatı da dahil olmak üzere çok fazla tercih edilmezken Avrupa'da kullanılmaya devam ettiği görülmektedir³⁸. İtalya'da Rönesans döneminde mayolika çiniler yaygınken Udine bölgesinde 14.yüzyıl sonu-15.yüzyıl başına kazıma tekniğinde çinilerin varlığı oldukça dikkat çekicidir³⁹. Bu bilgiler doğrultusunda "Misis ve hinterlandındaki çini üretimine İtalyan tüccarlar müdahale etmiş olabilirler mi?" sorusu akla gelmektedir. Seramiklerdeki figürlü bezemelerde giysileri, savaş aletleri ve fiziksel özellikleriyle Avrupalı figürlerin yer almasına neden olan anlayış/müdahalenin çinilerde de olduğu ileri sürülmektedir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde sınırlı örnekleri bulunan kazıma tekniğinin Avrupa'da çini üretiminde yoğun olarak kullanılması bu uygulamanın batıda devam ettiğini göstermektedir. Ancak Havraniye kazısı mevcut çini buluntuların sayıca azlığı ve bezemeli çinilerde görülen kompozisyonların bu dönemdeki yaygın kullanımı bu soruların cevaplanmasını zorlaştırmaktadır. Seramiklerde görülen bezemelerin çini örneklerinde de kullanılması ise Misis Havraniye kazısında üretim yapan ustaların bu bezeme anlayışlarını benimsediklerini ve muhtemelen Anadolu'da bölgesel bir anlayışla çinide de kullanmış olabileceklerini akla getirmektedir. Misis çinileri Anadolu seramik geleneğinin etkisi altında ancak Avrupa çini üretimiyle ilişkili üretimler olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Misis Havraniye kazısı seramiklerinde yer alan bağdaş kurmuş oturan insan figürlerinde Anadolu Selçuklu etkisi açık şekilde hissedilmektedir.⁴⁰

Sonuç olarak; Misis Havraniye Kervansarayı'nda yapılan kurtarma kazıları sırasında ele geçen sekiz çini parçası 13.yüzyıl ile 14.yüzyıl başında önemli bir seramik üretim merkezi olduğu anlaşılan bölgede üretimleri yapılmış yerel ürünlerdir. Misis bölgesinde kazıma tekniğinin seramikler dışında sınırlı da olsa çinide de görülmesi bir farklılık olarak gözlemlenmektedir. Kilikya bölgesi ile Anadolu'daki çeşitli Ortaçağ üretim merkezleri ve şehirlerinde ele geçirilen seramiklerdeki kompozisyonlarla benzerlik gösteren çinilerde kazıma tekniğinin kullanılması dikkat çekicidir. Kazıma tekniğinin Anadolu çini sanatında Ortaçağ'da Selçuklu ve Bizans örneklerinde çini sanatında tercih edilmediği, Avrupa çinilerinde ise daha uzun süre kullanıldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak özellikle Venedik ve Cenevizli tüccarların Akdeniz bölgesinde yoğun olarak ticari faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Ticari ürünler arasında yer alan toprak iş-

36 Ayduşlu, 2013, 9-18; Karasu, 2020, 417.

37 Mevcut bilgiler Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde görevli Araş. Gör. Bahar Özdemir'in hazırlamakta olduğu "Semerkant Şah-ı Zinde Yapılarında Süsleme" adlı doktora tez çalışmasından elde edilmiştir. Konu hakkındaki bilgilerini paylaştığı için Bahar Özdemir'e teşekkür ederiz.

38 Bercero and Alaix, 2010, 24; Silva, 2018, 408.

39 Fabbri, vd. 2000, 317-318.

40 Özkul Fındık, 2021, 215-233.

leri Akdeniz'in kıyı kesimler ile Kıbrıs, Girit adalarında dolaşım halinde olmuştur. Bu hareketlilik dolaylı olarak çini ve seramik üretiminde karşılıklı etkileşimlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu etkileşim Misis çinileri ile Antakya, Akko, Beyrut, Kinet Höyük ve Al-mina'da ele geçen diğer çinilerde kolaylıkla izlenebilmektedir. Bu bölgelerde ayrı ayrı üretim yapılmış olabileceği gibi diğer merkezlerden de ithal edilmiş olabilir. Uzun süre çini ve seramik üretiminin yapıldığı anlaşılan Havraniye kazı alanından yakın bölgelere ihraç edilebileceği gibi bölgede üretim yapan bir veya birden fazla usta ve atölyenin Antakya, Kinet Höyük, Al-Mina, St Symeon başta olmak üzere yakın bölgelere giderek üretime devam etmiş olabileceği de düşünülebilir. İleride yapılacak olan arkeolojik ve arkeometrik çalışmaların bu bilinmeyenlerin çözülmesinde yardımcı olacağı kanısındayız.

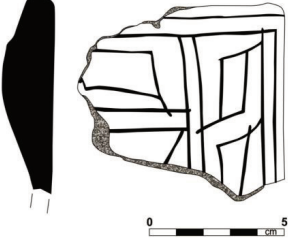

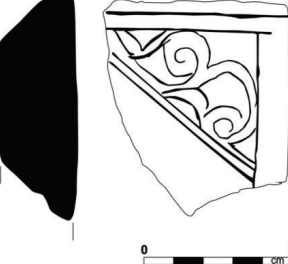

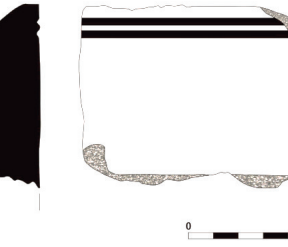

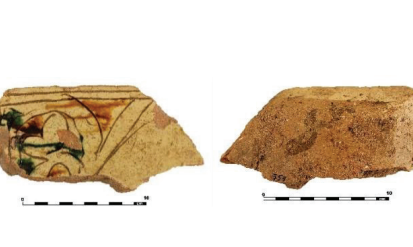
KAYNAKÇA

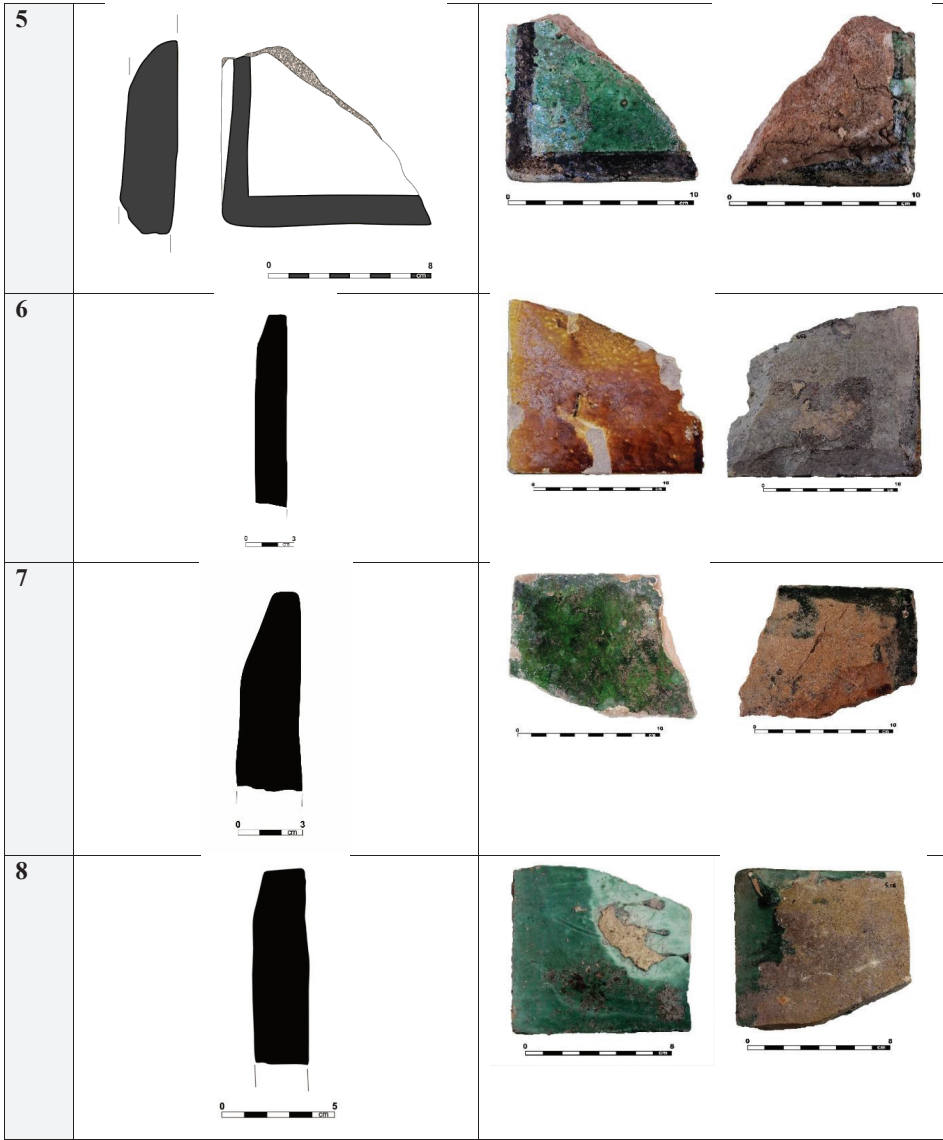
- Akdağ, M. (2010). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arık, R. (2000). *Kubad Abad*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Avissar, M. and Stern, E. J. (2005). *Pottery of the Crusader, Ayyubid, and Mamluk Periods in Israel*. Jarusalem: Israel Antiquities Authority.
- Ayduslu, N. (2013). Bir Selçuklu Çini Tekniği; Sır Kazıma. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (30), 9-18.
- Bakırer, Ö. (1980). The Medieval Pottery and Baked Clay Object. *Korucutepe 3* (189-249), Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Bercero, J. and Alaix, N. (2010). "El Comerç De Ceràmica A Barcelona Als Segles XVI-XVII: Itàlia, França, Portugal, Els Tallers Del Rin I Xina", *QUARHIS*, 22, 14-91.
- Blackman, M. J. and Redford, S. (2005). Neutron Activation Analysis of Medieval Ceramics from Kinet, Turkey, especially Port Saint Symeon Ware. *Ancient Near Eastern Studies (XLII)*, 83-186.
- Bocharov, S., Maslovski, A. and Ludin, N. (2016). Changes in Ornamentation on Glazed Vessels As A Trend in Style. *In & Around Ceramiche e comunità Secondo convegno tematico dell'AIECM3, Faenza, Museo Internazionale delle Ceramiche* (17-19 aprile 2015) (233-236), Italy: All'Insegna del Giglio
- Buyruk H. (2011). *Sis' i (Kozan) Akdeniz'den Kapadokya'ya Bağlayan Kervanyolu Kaleleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Buyruk, H. (2016). Tarihi Kervan Yolları Kavşağında Bir Kent; Misis. *OÜSOBIAD*, 236-244.
- Çeken, M. (2007). Selçuklu ve Beylikler Devri Çinilerinde Malzeme, Teknik ve Fırınlara Dair Bazı Tesbitler. *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri* (13-23). İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çetin, Ö. H., Özkul Fındık, N. ve Görür, M. (2021). Misis Havraniye Hanı. *Turkish Studies*, (16/7), 85-112.
- Demirkent, I. (2004). *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayınevi.
- Demirkent, I. (2005). Misis. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 30, 178-181), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ersan, M. (1995). *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir.

- Ersan, M. (2001). Ermenilerin Çukurova'ya Yerleşmesi. *Ermeni Meselesi Üzerine Araştırmalar* (E. Afyoncu, Yay. Haz.) (1-8), İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı.
- Evlıya Çelebi. (1985). *Evlıya Çelebi Seyahatnamesi*. (M. Çevik, Çev.), C. 9-10, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Fabbri, B., Gualtieri, S., Mingazzini, C., Spadea, P., Casadio, P., Costantini, R., and Malisani, G. (2000). Archaeometric Investigations of Sgraffito Ceramic Tiles (Fifteenth-Sixteenth Centuries) Recovered from Excavations in Udine (North-East Italy). *Archaeometry*, (42/2), 317-324.
- Freely, J. (2008). *Türkiye Uygurlıklar Rehberi 4 Akdeniz Kıyıları*. (T. Birkan, G. Koca, A. Biçen, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haldon, J. (2007). *Bizans Tarih Atlası* (A. Özdamar, Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Honigmann, E. (1993). Misis. İslam Ansiklopedisi: İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lugatı (C.8, 364-373), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Karasu, Y. E. (2020). Osmanlı Dönemi Çinilerinde Mozaik ve Kakma Teknikleri Üzerine Tespitler. *Sobider* (VII/47), 413-443.
- Karasu, Y. E. ve Özkul Fındık, N. (2019). Figured Ceramics Found at Komana (Tokat) Excavations. *Komana Small Finds* (D. B. Erciyas, M. Acara Eser, Ed.) (103-130), İstanbul: Ege Yayınları.
- Kırpık, G. (2012). Haçlılar ve İpek Yolu. *Bilig* (61), 173-200.
- Lane, A. (1938). Medieval Finds at Al Mina in North Syria. *Archaeologia* (87), 19-78.
- Lemmen, H. (2013). *5000 Years of Tiles*. United States of America: British Museum Press.
- Liefkes, R. (2009). *Victoria ve Albert Müzesi'nden Dünya Seramiğinin Başyapıtları*, İstanbul: Pera Müzesi Yayınları.
- Öney, G. (2004). Büyük Selçuklu Seramik Sanatında Resim Programı ve Gelişen Figür Üslubu. *Sanat Tarihi Dergisi* (XIII/1), 61-82.
- Özaydın, A. (2005). Aynicâlüt Savaşı. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 4, 275-276), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özkul Fındık, N. (2021). Human Figures on Ceramics from Misis in Medieval Anatolia. *Glazed Wares: as Cultural Agents in the Byzantine, Seljuk, and Ottoman Lands* (215-233), İstanbul: Koç University.
- Redford, S., Ikram S., Parr, E. M. and Beach, T. (2001). Excavations at Medieval Kinet, Turkey: A Preliminary Report. *Ancient Near Eastern Studies* (38), 58-138.
- Sanders, G. D. R., (2015). William of Moerbeke's Church at Merbaka: The Use of

- Ancient Spolia to Make Personal and Political Statements. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* (84/3), 583-626.
- Sauvaget, J. (1940). Caravanserais Syriens de Moyen-Âge, II. Caravanserais Mamelouks. *Ars Islamica* (VII), 1-19.
- Sezgin, N. ve Çelik, Ö. (2013). İssos (Epiphaneia-Oiniandos) Kazısı. 22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu (14-17 Kasım 2013) (243-256), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Silva, R. (2018). “Late 16th Century Glazed Ceramics From Coimbra (Portugal)”, XIth Congress AIECM3 on Medieval and Modern Period Mediterranean Ceramics Proceedings (19- 24 October 2015), (2), 407-411.
- Stern, E. J. (2012). *Akko-I: The 1991-1998 Excavations. The Crusader-Period Pottery*. Jerusalem: Israel Antiquities Authority.
- Sümer, F. (1963). Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fethinden XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (1/1), 1-98.
- Ünal, A. ve Girginer, S. (2007). *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Vorderstrasse, T. (2005). *Al-Mina: A Port of Antioch from Late Antiquity to the end of the Ottomans*, Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- Wartburg, M. L. (2003). Cypriot Contacts with East and West as Reflected in Medieval Glazed Pottery From The Paphos Region. *VIIe Congrès International sur la Céramique Médiévale en Méditerranée, Thessaloniki*, (11-16 Octobre 1999) (VI, 153-166), Athenes: Edition de la Caisse des Recettes Archeologiques.
- Бочаров, С. Г. (2017). Поселение Посидима в Юго-Восточном Крыму и его керамический комплекс (рубеж XIII—XIV вв.). *Поливная Керамика Средиземноморья И Причерноморья X—XVIII вв.* ТОМ 2, 409-445.
- Тесленко, І. Б. (2018). виробництво полив'яного посуду в криму за часів улуг улусу. *археологія і давня історія України* (4 /29), 7-83.

Tablo 3: Misis Çinileri

Kat. No	Çizim	Fotoğraf
1		
2		
3		
4		

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | *Ege University, Faculty of Letters*
Sanat Tarihi Dergisi | ***Journal of Art History***
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 31, Sayı: 2, Ekim 2022 | *Volume: 31, Issue: 2, October 2022*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŞÇI, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizajpaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

[İnternet Sayfası \(Açık Erisim\)](#) | [İnternet Page \(Open Access\)](#)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

